

УДК 330.1

Володимир Володимирович ВИДОБОРА

кандидат економічних наук, доцент кафедри загальної економічної теорії та економічної політики, Одеський національний економічний університет, Україна, e-mail: vidoboravolodimir@gmail.com, ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-2255-0970>

ФУНДАМЕНТАЛЬНІ КОНЦЕПЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ В ІНСТИТУЦІЙНІЙ ТЕОРІЇ

Видобора, В. В. Фундаментальні концепції економічного зростання в інституційній теорії. Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. праць. Одеса : Одеський національний економічний університет. 2021. № 3-4 (78-79). С. 9–18.

Анотація. У статті розглянуто теоретичні та практичні аспекти фундаментальних концепцій економічного зростання в інституційній теорії. Метою статті є дослідження основоположних концепцій економічного росту, сформованих представниками інституційного напрямку економічної теорії, в контексті можливості їх застосування у формуванні політики економічного зростання країни в сучасних умовах господарювання. Дослідження здійснено з використанням історико-генетичного методу, сходження від абстрактного до конкретного, а також методів дедукції та індукції, узагальнення. Здійснено аналіз генези інституціональних теорій економічного зростання, які були спрямованими на пояснення суспільно-економічних явищ, що не могли бути досягнуті методами класичної, кейнсіанської та неокласичної теорії. Виявлено загальні ідеологічні засади інституціоналізму, які полягають у тому, що економічне зростання визначається із набором правил, що формують умови суспільного виробництва. З'ясовано, що інституційна теорія економічного зростання передбачає аналіз економічних явищ крізь призму неекономічних чинників – правил, норм, процедур, що регламентують процеси економічних змін та впливають на поведінку господарюючих суб'єктів. Визначено, що сучасні концепції інституціоналізму в абстрактному розумінні сходяться до потреби формування ефективних політично-правових інститутів, зокрема, встановлення та захищеності прав власності, державної політики протекціонізму та індустріалізації, громадського впливу та ін., які в синтезі із капіталістичною базою, ринковим та державним регулюванням наразі становлять основу економічного росту країн. Практичну цінність має обґрунтування доцільності застосування інституційних концепцій економічного зростання у процесі формування державної економічної політики, зважаючи на те, що вони визначають загальні принципи економічних систем з урахуванням множинних соціально-економічних та ідеологічних чинників.

Ключові слова: економічне зростання; суспільні інститути; інституційні норми; інституціоналізм; фактори економічного росту; нагромадження капіталу.

Владимир Владимирович ВИДОБОРА

кандидат экономических наук, доцент кафедры общей экономической теории и экономической политики, Одесский национальный экономический университет, Украина, e-mail: vidoboravolodimir@gmail.com, ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-2255-0970>

ФУНДАМЕНТАЛЬНЫЕ КОНЦЕПЦИИ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА В ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЙ ТЕОРИИ

Выдобра, В. В. Фундаментальные концепции экономического роста в институциональной теории. *Вестник социально-экономических исследований* : сб. науч. трудов. Одесса : Одесский национальный экономический университет. 2021. № 3-4 (78-79). С. 9–18.

Аннотация. В статье рассмотрены теоретические и практические аспекты фундаментальных концепций экономического роста в институциональной теории. Целью статьи является исследование основополагающих концепций экономического роста, сформулированных представителями институционального направления экономической теории, в контексте возможности их применения в формировании политики экономического роста страны в современных условиях хозяйствования. Исследование проведено с использованием историко-генетического метода, восхождения от абстрактного к конкретному, а также методов дедукции и индукции, обобщения. Осуществлен анализ генезиса институциональных теорий экономического роста, направленных на объяснение общественно-экономических явлений, которые не могли быть постигнуты методами классической, кейнсианской и неоклассической теории. Выявлены общие идеологические основы институционализма, заключающиеся в том, что экономический рост определяется набором правил, формирующих условия общественного производства. Выяснено, что институциональная теория экономического роста предполагает анализ экономических явлений сквозь призму неэкономических факторов – правил, норм, процедур, регламентирующих процессы экономических изменений и влияющих на поведение субъектов хозяйствования. Определено, что современные концепции институционализма в абстрактном понимании сходятся к необходимости формирования эффективных политико-правовых институтов, в частности, установления и защищенности прав собственности, государственной политики протекционизма и индустриализации, общественного влияния и др., которые в синтезе с капиталистической базой, рыночным и государственным регулированием составляют основу экономического роста государств. Практическую ценность имеет обоснование целесообразности применения институциональных концепций экономического роста в процессе формирования государственной экономической политики, учитывая, что они определяют общие принципы экономических систем с учетом множественных социально-экономических и идеологических факторов.

Ключевые слова: экономический рост; общественные институты; институциональные нормы; институционализм; факторы экономического роста; накопление капитала.

Volodymyr VYDOBORA

PhD in Economics, Associate Professor, General Economic Theory and Economic Policy Department, Odessa National Economic University, Ukraine, e-mail: vidoboravolodimir@gmail.com, ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-2255-0970>

FUNDAMENTAL CONCEPTS OF ECONOMIC GROWTH IN INSTITUTIONAL THEORY

Vydobora, V. (2021). Fundamental concepts of economic growth in institutional theory [Fundamentalni kontseptsii ekonomichnoho zrostantia v instytutsiinii teorii], *Socio-economic research bulletin, Visnik social'no-ekonomichnih doslidzen'* (ISSN 2313-4569), Odessa National Economic University, Odessa, No. 3-4 (78-79), pp. 9–18.

Abstract. The theoretical and practical aspects of fundamental concepts of economic growth in institutional theory are investigated in the article. The aim of article is to study the fundamental concepts of economic growth, which formed by representatives of the institutional direction of economic theory, in the context of the possibility of their application in shaping the country's economic growth policy in modern economic conditions. The research was carried out with using

the historical-genetic method, ascent from the abstract to the concrete, as well as methods of deduction and induction, generalization method. An analysis of the genesis of economic growth institutional theories, which were aimed at explaining socio-economic phenomena that could not be grasped by the methods of classical, Keynesian and neoclassical theory are made. The general ideological principles of institutionalism, which consist in the fact that economic growth is determined by a set of rules that form the conditions of social production, are revealed. It was clarified that the institutional theory of economic growth involves the analysis of economic phenomena through the prism of non-economic factors – rules, norms, procedures, that regulate the processes of economic change and affect the behavior of economic entities. It is determined that modern concepts of institutionalism in the abstract sense converge on the need for effective political and legal institutions forming, in particular, the establishment and protection of property rights, state policy of protectionism and industrialization, social influence, etc., which are in synthesis with capitalist base, market and state regulation are form the basis of state's economic growth. The practical value is the substantiation of rationale for the feasibility of applying institutional concepts of economic growth in the process of forming the state economic policy, given that they determine the general principles of economic systems, taking into account multiple socio-economic and ideological factors.

Keywords: *economic growth; social institutions; institutional norms; institutionalism; factors of economic growth; accumulation of capital.*

JEL classification: *B130; B250; O430*

DOI: [https://doi.org/10.33987/vsed.3-4\(78-79\).2021.9-18](https://doi.org/10.33987/vsed.3-4(78-79).2021.9-18)

Постановка проблеми у загальному вигляді. Стрімкі суспільні зміни та соціально-економічні трансформації, що відбуваються упродовж останніх століть, вимагають від економічної теорії об'єктивного пояснення цих процесів. Відповідно до цього розвиваються різноманітні напрями економічної думки, спрямовані на пояснення природи та чинників економічного росту, основними серед яких є класична, кейнсіанська, неокласична та інституційна теорії. Кожна з теорій має відповідний об'єкт дослідження, на кшталт засад розширеного відтворення, механізму ринкового регулювання та державного втручання в економічний процес, факторів виробництва та ін. Проте, на відміну від перших трьох напрямів, інституціоналізм, який є рушійною силою економіки, поряд з матеріальними факторами, розглядає інституційне середовище суспільства – духовні, культурні, моральні, правові та політичні чинники. Оскільки історичний досвід функціонування як високорозвинених країн, так і країн, що розвиваються, доводить, що саме інституційне середовище визначає економічні умови, тому актуальності набуває аналіз основних ідей інституційної теорії економічного зростання.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. У світовій економічній думці інституціональна теорія посідає чільне місце, розвиваючись у різних напрямках. Основоположники інституціоналізму Т. Веблен [1], У. К. Мітчелл і Дж. Р. Коммонс, У. Гамільтон та ін. наголошували на необхідності аналізу економічних явищ з історичних і соціологічних позицій еволюційного розвитку суспільства, зокрема, традицій, норм та звичаїв, що склалися у ньому. Дж. К. Гелбрейт [2], Р. Коуз, Д. Норт, Р. Томас [3–6], Е. де Сото [7] та ін. розглядали питання економічного росту з позиції впливу економічних інститутів на мотиви економічних агентів та середовище здійснення економічної діяльності, заклавши основи сучасної ідеології інституціоналізму. Теоретичне осмислення різ-

них економічних проблем в теорії інституціоналізму здійснювали С. Ф. Борисов [8], В. В. Видобора [9], Л. Л. Жданова та М. І. Зверяков [10], П. С. Лемещенко [11], Д. В. Секлер [12], С. М. Толстов [13] та інші науковці.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Сучасні виклики глобалізованого світу ставлять нові завдання перед суспільством, економікою та наукою. У нинішніх соціально-економічних умовах постає проблема формування ефективних інститутів, які б сприяли створенню стійкого економічного зростання країн, а відтак, і зниженню відставання від високорозвинутих країн, уникнення макроекономічних диспропорцій та глобальних економічних викликів. Зарубіжними та вітчизняними науковцями проаналізовано низку аспектів інституційної теорії, спрямованих на вирішення окремих економічних проблем. Разом із тим, недостатньо дослідженим залишається питання економічного зростання в інституційній ідеології та можливостей її адаптації для аналізу сучасної економічної дійсності.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження основоположних концепцій економічного росту, сформульованих представниками інституційного напрямку економічної теорії в контексті можливості їх застосування у формуванні політики економічного зростання країни в сучасних умовах господарювання. Досягнення мети передбачає розгляд концепцій економічного росту в інституційній теорії та узагальнення основних їх положень; визначення їх актуальності та практичної цінності в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теорія інституціоналізму нині перетворилася з альтернативної неокласичній теорії на провідний напрям економічної науки кінця ХХ – початку ХХІ ст. Головним у ній є ідея синтезу соціального та економічного аналізу, в основі якої лежить категорія інституту (лат. *institutio* – образ дії, звичай) – стійких традиції або закріплених звичаїв, порядків у вигляді встановлених правил, громадських норм або законів, відповідно до чого вона й отримала назву «інституціоналізм».

Основоположниками інституціоналізму традиційно вважається Т. Веблен, У. К. Мітчелл і Дж. Р. Коммонс, а поняття «інституціоналізм» ввів у вжиток в 1918 р. американський економіст У. Гамільтон, який визначив категорію «інституту» як вербальний символ, який описує набір соціальних звичаїв. Він означає спосіб мислення або дії, з достатньою поширеністю і міцністю відображений в звичках груп або звичаї народу [12, с. 87].

Представники цього напрямку критикували неокласичну школу за вузькість вихідної методології, яка не враховує роль соціологічних, політичних, соціально-психологічних чинників у функціонуванні економічного механізму, а також за ігнорування найважливіших структурних інституційних особливостей реальної економіки. У цій концепції інститути розглядаються як важливий стабілізуючий фактор економічного розвитку, що перешкоджає його спонтанному характеру. Економічні інститути – норми, звичаї, звички – задають рамки всього подальшого розвитку, адже стають загальними для групи або соціальної культури та визначають поведінку та очікування економічних суб'єктів.

З цього приводу Т. Веблен відзначав, що нинішня ситуація формує завтрашні інститути за допомогою відбору та примусу, шляхом впливу на звичні уявлення людей або закріплення точки зору або розумового сприйняття, привнесених з минулого [2]. Таким чином, методологічну основу дослідження Т. Веблена («Теорія дозвіллевого класу, 1899 р.) становило неекономічне трактування економічних

явищ, які він аналізує з історичних і соціологічних позицій еволюційного розвитку суспільства.

Дж. Коммонс у праці «Інституціональна економічна наука» (1934 р.) вважав основою економічного розвитку суспільства юридичні відносини. Об'єктом його дослідження були держава, виробничі корпорації, торгові об'єднання, профспілки, сім'я. Дж. Коммонс приділяв велику увагу вивченню ролі корпорацій і профспілок і їх впливу на поведінку людей в стимулюванні їх господарської діяльності та заклав основи пенсійного забезпечення, які були викладені в «Акті про соціальну захищеність», прийнятому в 1935 р.

На думку У. Мітчелла, суспільна психологія, традиція та звичаї є основними чинниками, що впливають на економічні явища та людську поведінку, яка й визначає вплив на макроекономічну рівновагу. Кращим способом контролю людської поведінки є державне регулювання. Він поділяв головну ідею інституціоналізму про необхідність соціального контролю над економікою [13, с. 12].

Представники «оновленого» інституціоналізму (А. Берлі, Г. Мінз, Дж. Гелбрейт та ін.), що розвивався у повоєнний період, вивчаючи демографічні проблеми, проблеми корпорації, влади і управління в монополії і в суспільстві, розробляючи теорію профспілкового робітничого руху, зосередили свою увагу на констатації соціально-економічних протиріч капіталізму і пошуку їх вирішення. При цьому, представники цього напрямку вважали, що науково-технічна революція здатна вирішувати фундаментальні суспільно-політичні проблеми, сприяючи економічному росту, а держава при цьому має забезпечити «благоденство для всіх членів суспільства».

Одним з яскравих представників цього періоду є Дж. К. Гелбрейт (основна праця – «Нове індустріальне суспільство», 1967 р.), який поділяє економіку на дві різні системи: «планову» і «ринкову». Критеріями розподілу економіки на дві системи є техніко-організаційні чинники виробництва (передова техніка і складна організація) і наявність економічної влади, тобто контроль над цінами, витратами, споживачами. Він висловлював думку, що на сучасному етапі розвитку ринку ніхто не володіє всією повнотою інформації, знання кожного мають спеціалізований і частковий характер, тому влада перейшла від окремих особистостей до організацій, які володіють груповою індивідуальністю [2, с. 177].

Характерною рисою «нової» інституційної економіки є неокласичний підхід до аналізу інституційного середовища, яке вважається важливим фактором впливу на економічні процеси. Дослідницька програма Р. Коуза та інших представників цього напрямку націлена на широкий спектр форм власності, їхні юридичні прояви та контрактні відносини (Дж. Стігліц, Дж. Колеман, Й. Макніл).

Так, Р. Коуз довів, що існування зовнішніх ефектів пов'язано з інституційними особливостями, насамперед із системою прав власності. Досліджуючи особливості формування ринкової економіки в країнах пострадянського періоду, Р. Коуз попереджав про необхідність, перш за все, створити всі інститути й організації, які роблять ринок можливим.

Оскільки загально визнаним стає участь в тій чи іншій формі в господарській діяльності такого інституту, як держава, то в «теорії суспільного вибору» (Дж. Б'юкенен, Г. Таллок, М. Олсон) політика становить такий же економічний інтерес, що і господарюючі агенти [11, с. 5].

Тож, у загальному вигляді дослідивши теоретичні засади інституціоналізму, можемо зазначити, що цей теоретичний напрям пов'язує збагачення народів не з

нагромадженням капіталу, як це здійснювали попередні теорії, а, насамперед, із набором правил, що визначають умови суспільного виробництва.

У дослідженні нагромадження капіталу наукова задача інституціональної теорії зводиться до пошуку причин, які дозволяють пояснити економічне зростання і розвиток. Для представників інституціональної теорії важливо не просто знайти зв'язок із темпами економічного зростання з рівнем заощаджень та інвестицій, але й пояснити, чому в одній країні заощаджень та інвестицій цілком вистачає для забезпечення високих темпів зростання, а в іншій – бракує. У цьому поясненні сучасна інституційна теорія, трактуючи проблему нагромадження капіталу, акцент робить на формуванні інституційного середовища, що стимулює заощадження та інвестиції [10, с. 42]. Зважаючи на це, важливими є міркування щодо природи економічного зростання Д. Норта, Р. Томаса, Е. де Сото, І. Валлерстайна, Р. Алена та ін.

Д. Норт здійснив інституційне пояснення проблем трансформації та економічного зростання й виділив в якості основних факторів росту технологію і законодавче оформлення інституту права власності. У своїх роботах «Структура і зміни в економічній історії» (1981 р.) та «Інститути, інституціональні зміни і функціонування економіки» (1990 р.) він показує значення для економічного зростання таких формальних та неформальних інститутів, як конституція, право, економічна організація, ідеологія.

У книзі «Розуміння процесу економічних змін» (2005) автор прагне пояснити, яким чином формуються різні типи інституційної інфраструктури, що задають траєкторію економічного розвитку, зокрема, важливість «адаптивної ефективності» суспільства як здатності реагувати на зміни зовнішнього середовища і створювати продуктивні, чесні й стабільні інститути, та якщо потрібно, і замінювати їх новими [6, с. 3].

За визначенням Д. Норта, інститути – це «правила гри» в суспільстві, або створені людиною обмежувальні рамки, які організують відносини між людьми, які «діють на економічний процес тим, що впливають на витрати обміну і виробництва» [3, с. 25; 4, с. 5]. До найважливіших властивостей інститутів з точки зору цього підходу, відносяться наступні [4, с. 3–5]: це – межі, в яких люди взаємодіють один з одним; вони зменшують невизначеність, структуруючи повсякденне життя; визначають і обмежують набір альтернатив, які є у кожної людини; задають структуру спонукальних мотивів взаємодії; їх неможливо побачити, відчуті і навіть виміряти.

Відтак, спільно з Р. Томасом, Д. Норту вдалося продемонструвати, що ефективна організація економіки передбачає таку налагодженість роботи всіх інституційних структур, яка забезпечує права власності і задає стимули реалізації індивідуальних переваг, результатом чого стає зближення суспільної та індивідуальної вигоди [6, с. 1–2].

Проте автор зазначає, що інститути не є рівномірними для різних країн, що потребує детальнішого вивчення з урахуванням історичних соціально-економічних умов. Тому увага Д. Норта до проблеми функціонування інститутів та їхньої ролі в соціально-економічному розвитку суспільства, була пов'язана з дослідженнями економічної історії європейських країн. «Це сталося, – говорить вчений, – коли я переключився з Америки на Європу. Приступаючи до нової для мене тематики, а це було у 1966 році, я задався питанням: настільки той інструментарій, який використовується для інтерпретації економічної історії США, буде придатним для розуміння економічних змін в Європі? Американська історія пов'язана, переважно,

з ринковою економікою, чого не можна сказати про більш тривалу й різноманітну європейську історію. Який сенс аналізувати ринки часів феодалізму або Римської імперії? Очевидно, що за такого підходу втрачається найбільш суттєве. Я став запитувати себе – чого ж не вистачає? Шукаючи відповідь на це запитання, я й прийшов до дослідження інститутів в економіці й економічній історії» [6, с. 6].

У роботі «Піднесення Західного світу: нова економічна історія», яка була опублікована у 1973 р. він здійснює ґрунтовне дослідження економічної історії Західної Європи від середньовіччя до XIX ст., що стала першою фундаментальною спробою продемонструвати випереджальний вплив розвитку інститутів і, у першу чергу, прав власності.

Д. Норт та Р. Томас довели, що запорукою зростання добробуту суспільства була й є ефективна економічна система, яка проявляється у тому, що сукупність наявних в економічній системі майнових прав стимулює людей до інновацій та виробництва, і, водночас, гальмує розвиток тих видів діяльності (пошук політичної ренти, крадіжки, довільна конфіскація і/або надмірне оподаткування), які зменшують індивідуальні стимули. Цю тезу дослідники підкріплюють прикладом двох економічних революцій, пов'язаних із зміною прав власності: 1) неолітичною революцією (8-10 тис. років тому) і 2) промисловою революцією (економічне зростання в європейських країнах і США в середині XIX ст.). «Якщо перша економічна революція створила сільське господарство й цивілізацію, – писав Д. Норт, – то друга ... забезпечила виробництво все зростаючими новими знаннями, увівши економічне зростання в систему за рахунок союзу науки й технології» [8, с. 490].

У «Піднесенні Західного світу» [5, с. 5–6] джерелом еволюції інститутів було визнано зрушення в структурі відносних цін, які представлені як зміни у співвідношенні цін факторів виробництва, що змінюють умови отримання доходів власників землі, праці й капіталу а, отже, впливають на їхні індивідуальні стимули до економічної діяльності.

У 90-х рр. XX ст. Д. Норт переосмислює проблему нерівномірної дії інститутів та у працях «Структура та зміни в економічній історії», «Інститути, інституціональна зміна та функціонування економіки» пояснює неефективність інституціональних структур діяльністю організацій, які намагаючись досягти своїх економічних і політичних цілей, змінюють інститути відповідно до свої смаків і уподобань, сформованих ідеологією. Загалом, він доходить висновку, що (не) ефективність інститутів щодо економічного зростання залежить від дії трьох чинників:

1) подвійна роль держави. Складні форми обміну неможливі без участі держави, яка специфікує права власності і забезпечує виконання контрактів. Хоча, маючи монополію на застосування насильства, воно дістає можливість довільно перевизначати і перерозподіляти права власності. Держава може сприяти економічному зростанню, виробляючи в обмін на податки найважливіше громадське благо – правопорядок; а може гальмувати цей процес, прагнучи максимізувати монопольну ренту (різницю між прибутками і витратами казни). Досягненню цих цілей найчастіше відповідають абсолютно різні набори інститутів. Держава може бути зацікавлена в підтримці неефективних інститутів, якщо це підвищить монопольну ренту;

2) вплив груп із спеціальними інтересами. Вигоди і витрати від дії інститутів розподіляються нерівномірно. Якщо навіть «правила гри» підривають добробут

суспільства, але при цьому ведуть до перерозподілу багатства на користь тієї або іншої могутньої (олігархічної) групи, вони встановлюватимуться і зберігатимуться попри все;

3) залежність еволюції інститутів від обраної траєкторії розвитку: коли якесь правило встановлене, його можна з мінімальними витратами розповсюдити на усе більшу кількість людей і сфер діяльності [4, с. 3–5].

У 2000 роках Д. Норт продовжує досліджувати проблему інституціональних змін та у роботі «Розуміння процесу економічних змін» загалом утверджує розуміння визначального впливу культури на процес інституціональних змін, а також визнання залежності економічного зростання від типу порядку, який встановився у певному суспільстві.

Наразі Д. Норт спільно з Дж. Уолліс і Б. Вайнгастом представили новий концептуальний підхід до інтерпретації соціально-економічної історії людства під кутом стимулу економічного зростання. Він покликаний синтезувати економічні й політичні науки з тим, щоб показати, як політичні системи керують економікою в цілях підтримки політичної стабільності, обмеження насильства і забезпечення соціального порядку.

Авторами основну увагу приділено двом типам соціального порядку. Їх головна відмінність полягає в обмеженому або відкритому доступі до основних ресурсів. У рамках соціального порядку з обмеженим доступом політичним шляхом лімітується можливість участі в отриманні ресурсів, що створює ренту, необхідну для підтримання стабільності та нормального розвитку. Натомість, у розвинених країнах за останні триста років отримав розвиток інший тип соціального порядку, для якого характерний відкритий і рівноправний доступ до політичного та економічного життя. Соціально-економічний порядок в таких системах підтримується не створенням ренти, а конкуренцією. Саме розуміння умов і можливостей переходу від соціального порядку, заснованого на обмеженнях і ренті, до порядку, заснованому на відкритому доступі й конкуренції, є ключовим для розуміння проблем розвитку в сучасному світі [6, с. 3–4].

Як і у попередніх дослідників, в економічній ідеології Е. де Сото пріоритетними вважаються правові інститути, насамперед, права власності та їх захищеність. Він аналізує, чому закони про власність, які сформовані майже у всіх країнах світу, не забезпечують заощадження та інвестиції у національній економіці країн, окрім країн Заходу. Автор зазначає, що країни, що розвиваються, проходять такі ж економічні процеси та кризи (тінізація ринку, неповага до законів, бідність та ін.), які пройшли розвинені країни в епоху промислової революції. З цього приводу він зауважує, що Західні країни знайшли вихід із такого положення близько 150 років тому і стали багаті, а головне, що було зроблено для цього – забезпечено визначеність та захищеність прав власності [7, с. 9]. Це – необхідна умова нагромадження капіталу, що створює нову вартість, тобто інвестованих заощаджень.

Е. де Сото, зауважує, що навіть нормативна фіксація права власності, відповідальність власників, паспортизація угод, підтвердження ліквідності активів не стимулюють економічних агентів інвестувати свої заощадження, але таким стимулом може бути тільки гарантоване право власності.

Крім того, І. Валлерстайн та Р. Ален ключовими інститутами, що сприяють економічному зростанню, визначають державну політику та розвиток громадських організацій, які б контролювати діяльність держави, у тому числі й щодо створення ефективних суспільно-економічних інститутів. При цьому, державна політика

зростання має орієнтуватися на індустріалізацію, науково-технологічний прогрес, створення сприятливих умов для нагромадження капіталу, необхідного для розвитку технологій і сприятливих умов для просування виробленої продукції на зарубіжні ринки. До того ж, ефективність такої політики залежить від рівня впливу на політично-правові інститути з метою захисту прав працівників та економічних інтересів громадян. Такий комплекс інституційної підтримки й визначає можливості економічного зростання [6, с. 45–46].

Із вищевикладеного випливає, що в сучасних умовах актуальним напрямом економічної думки щодо питання економічного зростання став інституціоналізм, адже саме рівень інституціонального розвитку характеризує якість формальних та неформальних громадсько-політичних формацій, взаємодії економічних агентів, уряду і масштабів державного втручання в економіку, які створюють необхідні умови для ефективного економічного зростання [9, с. 21].

Висновки і перспективи подальших розробок. Отже, інституціоналізм є спробою пояснити реальні економічні явища через визнання існування значно ширшого спектру факторів, що впливають на економічні системи різної природи, ніж це розглядалося в межах класичної, кейнсіанської та неокласичної економічної теорії. Одним із завдань цієї наукової течії є визначення ролі соціологічних, політичних, соціально-психологічних чинників у функціонуванні економічного механізму, які визначають можливості економічного росту. Це дозволяє сформуванню методологічну концепцію для пізнання неекономічних чинників економічного зростання, враховувати їх під час аналізу економічних систем та визначення можливостей їх зростання, що є надзвичайно важливим у процесі дослідження сучасних перспектив економічного зростання. Таким чином, інституційна теорія економічного зростання посідає чільне місце в дослідженні економічного росту методом сходження від абстрактного до конкретного, адже дозволяє сформуванню загальні засади передумов функціонування економічних систем та можливості їх зростання в нинішніх суспільних умовах.

Подальші дослідження будуть спрямовані на аналіз можливостей економічного зростання національної економіки з позиції положень інституційної теорії економічного росту.

Література

1. Veblen T. *The theory of the leisure class: An economic study of institutions*. New York : MacMillan, 1899. URL: <https://oll.libertyfund.org/title/veblen-the-theory-of-the-leisure-class-an-economic-study-of-institutions> (access date: 27.09.2021).
2. Galbraith J. K. *The new industrial state*. Boston : Houghton Mifflin Co., 1967. 427 p.
3. North D. C. *Understanding the process of economic change*. Princeton University Press, 2005. 187 p.
4. North D. C. *Institutions, institutional change and economic performance*. Cambridge : Cambridge University Press, 1990. 82 p. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511808678>.
5. North D. C., Thomas R. P. *The rise of the Western World: A new economic history*. New York : Cambridge University Press, 1973. 171 p.
6. Норт Д., Расков Д. Е. Институциональная теория: Дуглас Норт. *Вестник Санкт-Петербургского университета*. 2007. Сер. 5. Вып. 4. С. 3–9.
7. Де Сото Э. *Загадка капитала. Почему капитализм торжествует на Западе и терпит поражение во всем остальном мире* / пер. с англ. Б. Пинскер. Москва : ЗАО «Олимп-Бизнес», 2004. 272 с.

8. *Хрестоматия по экономической теории* / Сост. Е. Ф. Борисов. Москва : Юристъ, 2000. 536 с.
9. Видобора В. В. Наукові засади промислової політики : зарубіжний досвід. *Вісник КНУТД*. Серія : Економічні науки. 2020. № 4 (149). С. 17–26.
10. *Основний капітал у парадигмі нової індустріалізації : відтворювальний аспект*: монографія / М. І. Зверяков, Л. Л. Жданова, О. С. Шараг. Одеса : Астропринт, 2019. 202 с.
11. Лемешенко П. С. Переходный период в контексте институционально-эволюционной теории. *Философия хозяйства*. 2002. Вып. 3. С. 3–15.
12. Seckler D. W. *Thorstein Veblen and the Institutionalists : A study in the social philosophy of economics*. University Press of Colorado, 1975. 160 p.
13. Толстов С. М. Этапы становления и развития институционализма. *Известия Самарской сельскохозяйственной академии*. 2011. № 2. С. 11–13.

References

1. Veblen, T. (1899). *The theory of the leisure class: An economic study of institutions*. MacMillan, New York. Retrieved from: <https://oll.libertyfund.org/title/veblen-the-theory-of-the-leisure-class-an-economic-study-of-institutions>.
2. Galbraith, J. K. (1967). *The new industrial state*. Houghton Mifflin Co., Boston, 427 p.
3. North, D. C. (2005). *Understanding the process of economic change*. Princeton University Press, 187 p.
4. North, D. C. (1990). *Institutions, institutional change and economic performance*. Cambridge University Press, Cambridge, 82 p. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511808678>.
5. North, D. C., Thomas, R. P. (1973). *The rise of the Western World: A new economic history*. Cambridge University Press, New York, 171 p.
6. Nort, D. C., Raskov, D. E. (2007). Institutional theory: Douglas North [Institutsional'naya teoriya: Duglas Nort], *Vestnik Sankt-Peterburgskogo universiteta*, Seriya 5, Vyp. 4, s. 3–9 [in Russian]
7. De Soto, H. (2004). *The mystery of capital: Why capitalism triumphs in the West and fails everywhere else*. Trans. from Eng. B. Pinsker [Zagadka kapitala. Pochemu kapitalizm torzhestvuet na Zapade i terpit porazhenie vo vsem ostalnom mire; per. s angl. B. Pinsker], ZAO «Olimp-Biznes», Moskva, 272 s. [in Russian]
8. Borisov, Ye. F. (2000). *Chrestomathy on economic theory* [Khrestomatiya po ekonomicheskoy teorii], Yurist, Moskva, 536 s. [in Russian]
9. Vydobora, V. V. (2020). Scientific principles of industrial policy: foreign experience [Naukovi zasady promyslovoi polityky: zarubizhnyi dosvid], *Visnyk KNUVD*, Seriya: Ekonomichni nauky, No. 4 (149), s. 17–26 [in Ukrainian]
10. Zvieriakov, M. I., Zhdanova, L. L., Sharah, O. S. (2019). *Fixed capital in the paradigm of new industrialization: reproductive aspect*: monograph [Osnovnyi kapital u paradyhmi novoi industrializatsii: vidtvoriuvalnyi aspekt: monohrafiia], Astroprynt, Odessa, 202 s. [in Ukrainian]
11. Lemeshchenko, P. S. (2002). The transition period in the context of institutional-evolutionary theory [Perekhodnyy period v kontekste institutsionalno-evolyutsionnoy teorii], *Filosofiya khozyaystva*, Vyp. 3, s. 3–15 [in Russian]
12. Seckler, D. W. (1975). *Thorstein Veblen and the Institutionalists: A study in the social philosophy of economics*. University Press of Colorado, 160 p.
13. Tolstov, S. M. (2011). Stages of institutionalism formation and development [Etapy stanovleniya i razvitiya institutsionalizma], *Izvestiya Samarskoy selskokhozyaystvennoy akademii*, No. 2, s. 11–13 [in Russian]